

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΠΕΡΙ ΜΙΧΑΗΛ ΦΟΥΡΜΟΝ

ἑλληνικὸς συμπληρωματικὸς κώδιξ 890 (fonds grec suppl. 890) τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας, στὸ Παρίσι, περιέχει διάφορα ἑλληνικὰ ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὸ ταξίδι τοῦ γάλλου ἀρχαιολόγου καὶ ἀνατολιστοῦ Μιχαὴλ Φουρμόντ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ κ. **H. Omont**, ποὺ ἐξέδωκε τὴν τόσο πολύτιμη ἀλληλογραφία τοῦ Φουρμόντ, δὲν περιέλαβε καὶ τὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδιαίτερος ἐνδιαφέροντα, γιὰτὶ μᾶς δίνουν ὠρισμένες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὶς σχέσεις τοῦ γάλλου ἀρχαιολόγου μὲ τοὺς Ἕλληνας. Δυστυχῶς ὁ χῶρος τοῦ **Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος** δὲν ἐπιτρέπει τὴ δημοσίευσιν ὅλων αὐτῶν τῶν ἔγγράφων. Γιὰ τοῦτο θὰ ἀρκεσθῶ νὰ ἐκδώσω σήμερα μερικὰ, τὰ πῶς χαρακτηριστικά. Ἴσως ἀργότερα νὰ δώσω καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Α'

Συστατικὴ ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν μητροπολίτη Σερρών.

(16 Ἰανουαρίου 1729)

Paris graecus Suppl. 890 φύλ. 1^ο. Στὸ φύλλο 2^ο διαβάζομε τὸ ἐξῆς σημείωμα: «*Τῷ πανιερωτάτῳ κ(αι) θεοπροβλήτῳ μ(η)τροπολίτῃ τῆς ἀγιωτάτης μ(η)τροπόλεως Σερρών, ὑπεριτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσ(ης) Μακεδονί(ας), κυρίῳ Παρθενίῳ, ἐν Χ(ριστῷ) ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, κ(αι) συλλειτουργῷ, εὐτυχῶς.*»

† Πανιερώτατε, καὶ θεοπρόβλητε μ(ητ)ροπολίτα τῆς ἀγιο-
 τάτης μ(ητ)ροπόλεως Σεῦδῶν, ὑπέριμε, κ(αί) ἔξαρχε πάσης
 Μακεδονίας, ἐν ἀγίῳ πν(εύματι) ἀγαπητὲ ἡμῶν ἀδελφέ,
 κ(αί) συλλειτουργὲ κύριε Παρθένιε, τὴν ὑμετέραν πανιερό-
 τητα περιχαρῶς ἀσπαζόμενοι ἠδέως προσαγορεύομεν, δεό-
 μενοι τοῦ ἀγίου θεοῦ νὰ τὴν διαφυλάτῃ ὑγιαίνουσαν, καὶ
 εὐτυχοῦσαν εἰς ἐτῶν πολλῶν περιόδους. μετὰ τοὺς ἀδελφι-
 κοὺς ἀσπασμοὺς διὰ τοῦ παρόντος φιλικοῦ γράμματος δηλο-
 ποιῶμεν αὐτῇ, ὡς ὁ κομιστὴς τούτου ἐνδοξότατος σινιὸρ
 ἀμπάτε φουερμόν διδάσκαλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν
 τῆς περιφήμου φράντζας, ὄντας ἀπεσταλμένος ἐκεῖθεν εἰς
 περιήγησιν, κ(αί) ἱστορίαν τῶν ἐπαρχιῶν, κ(αί) πολιτειῶν
 τῆς ἀνατολικῆς ἀγί(ας) τοῦ Χ(ριστοῦ) ἑκκλησίας, ἔρχεται εἰς
 τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τὸν προκείμενον αὐτῷ σκοπὸν, τὸν
 ὁποῖον ὡς ὄντα τοιοῦτον ἀξιωματικόν, κ(αί) σοφὸν ἄνδρα,
 κ(αί) διδάσκαλον τῶν μερῶν ἐκείνων, κ(αί) ἀπὸ μέρους περι-
 φανῶν προσώπων, κ(αί) τόπων πεμπόμενον εἰμεθα βέ-
 βαιοι πῶς θέλει τὸν δεχθῆ ἢ ἀδελφικοὶ (sic) αὐτῆς ἀγάπη μετὰ
 τῆς προσηκούσης δεξιώσεως τόσον ἐξ οἰκείας αὐτῆς καλο-
 καγαθίας κινουμένη, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν μεσιτείαν,
 κ(αί) θέλει τὸν περιποιηθῆ, δεικνύουσα πρόθυμον συνδρομὴν
 εἰς τὰ χρειώδη αὐτοῦ, κ(αί) εἰς τὸ νὰ ἀντιγράψῃ τὰ εὐρισκό-
 μενα εἰς κάθε μέρος παλαιὰ βιβλία ὁποῦ θέλει ζητήσῃ, καὶ
 τὴν πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐνδοξότητα δεξιῶσιν θέλομεν τὴν κρήνη
 ὡς εἰς ἡμᾶς γενομένην ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὰ δὲ ἔτη
 αὐτῆς εἶσαν θεόθεν πάμπολλα: — ἀψηθῶν Ἰανουαρίου 15'
 ὁ ἐν Χ(ριστῷ) αὐτῆς ἀγαπητὸς ἀδελφός

κ(αί) ὄλως εἰς τοὺς ὄρισμοὺς

Θεσσαλονίκ(ης) Ἀνανί(ας).

B'

* Ἐπίγραμμα Ἡλία Δόξα τοῦ Σπαρτιάτου στὸν Μιχαὴλ
 Fourmont.

Paris. gr. Suppl. 890 φύλ. 29ro - 29vo. Φέρει τὴν ἐξῆς ἐπι-
 γραφή: «Τῷ σοφωτάτῳ καὶ ἔλλογιμωτάτῳ ἀνδρὶ κυρίῳ

Μιχαήλ Φου(ρ)μόν, τῷ Παρισίῳ, τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μαθησεως καὶ τῶν ὑπὸ τὰς Ἀνατολὰς γλωσσῶν ἀριστῶ διδασκάλῳ, κατὰ τὴν τῆς παλαιᾶς Σπάρτης ἀνασκαφήν».

Ἐλεγείον.

Κεῖθ' ἢ κυδιάνειρα, οἷα κρατερᾶς ὑπ' ἀνάγκης
κόσμον ἐπ' ἀνδράσι¹ κειραμέν' ἰσοθέοις,
ἀνθ' ὧν συγκατέθαιψεν ἀρίστοις πλοῦτιον ἀγῆρω,
τῆς πάλαι εὐκλείης λείψαν' ἔχουσα κόνιν.
Ἄλλ' εἰ κάλλος ἔδυσ' ἀγούσης δούλιον ἤμαρ
ἦλυθεν ἐς φάος, ὧ μνήμα Ἀθανασίης,
Σπάρτης κόσμος, ὃν ἐξ αἰῶνος γαῖα καλύπτει,
ἀνδρῶν ἠρώων ὄλβον ἀπειρέσιον
οὓς Σπάρτη φύσεν, οὓς πολιτείῃ θρέψεν ἀρίστη,
οὓς πόλις ἤνεσεν, αἰὼν δ' αἰεδαί ἄσπας.
ᾧ Φουρμόντι Μιχαήλ, Σοφίης χοῦμ' ἠδὲ ἀνάκτων,
κοσμεῖ γὰρ χάριτας σοῦ λόγος αἰμύλιος.
Πῶς οὖν ἄλλως ἄλλ' ἢ Κλειῶ σοῖό τε μέλπειν,
ἦν πλουτεῖς χάριν, νυμφευσάμενος Σοφίην;
ᾧ μεγαλοφροσύνης! ἦ καινουργήσατο πάτριον,
ὃς κάλλιστος, ἐφ' οἷς σεμνύνεται Σοφίη,
θεῖος ἀνὴρ, ὃς Μουσῶν Παρισίῳ ἀνάσσει.
Πατρίς, ἐφ' ᾧ χαίρεις, στέψεν ἄριστ' ἀρετῆ
ὃν φύσις εὖ ἤνεγκε, καλλωπίσατο δὲ χάρις.
Σπάρτας, ὧ μεγαλουργήματος! ᾧ πόνεσεν,
σῶον κόσμον ἡμῖν ἀνώσπας τῶν βασιλείων
ἀνδρῶν, οἷς ἀρετ' ἠμείψατο Ἀθανασίην.
Μοίρηντι' οὐδ' ἔφυγον, χάριν οἷης πατρίδος οἶοι.
Πῶς γε φίλη; οἶσω τῷ χάριν εὐποιίης;
Ἄλλ', ὧ ἰσόθεος φάος, σῶσον ἄγ' ἐς Γαλλίαν σὴν
λυκούργεια ἔθη, εὐνομίην ἐφόρων.
Κἂν δ' ἄρ' οὐχ οἶος τ' ὧ κόσμον ὑμῖν ἀναθήσειν
σεμνόν, οἶον θέμις, σαῖς ἠγαθέοις ἀρεταῖς,

¹ ἀνδράσι] κῶδ.: ἀνδράσιαι

Σώζου μὲν Πατρίς, ᾧ ἱερὰ χθῶν Πελοπίας,
 Σώζεο, Εὐρώτα, σῶζεο, Ταῦγέτα.
 Χαῖρε, φίλη μοι ᾧ κεφαλῇ, κ' ἴθι πατρίδ' εἰς αἶαν,
 ἔνθα τ' Ἐλευθερία εὐσεβίῃ βραβεύει,
 ἔνθ' ἀνδρῶν χαρίτεσσιν ἀνάσσει Φοῖβος Ἀπόλλων,
 ἔνθα μνώέ μου, φῶς θεῖε, σῆ χάριτι.

Εἰς αἰδίου εὐλαθείας μαρτύριον.

Ἡλίας Δόξας ὁ Σπαρτιάτης¹.

Γ'

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἡλίου Δόξα σχετικὰ μὲ τὸ παραπάνω ἐπίγραμμα.

Paris. graecus Suppl. 890, φύλ. 33ro-34vo. Στὴν ἔκδοσι παρέλειψα νὰ σημειώσω τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα τοῦ χειρογράφου.

Σοφώτατε, καὶ ἔλλογιμώτατε ἄνερ ἐν διδασκάλοις ἄριστε Κ(ύρι)ε Ἀντώνιε τὸν ὀφειλόμενον ἀσπασμόν.

† Τὸ περιπόθητον τῶν τῆς φιλίας τεκμηρίων ἢ τῆς ἐμῆς μακρᾶς σιωπῆς ἠρεμία πάρεργον ἐναπέδειξεν. Ἄλλ' ὁ μὲν τὴν φιλίαν συστησάμενος τρόπος τὰς ἀφορμὰς ἐπὶ τὸ ἄμεμπτον ἐναπέθετο· ὁ δὲ χρόνος ταύτην μὴ λυμηνάμενος λαβὼν ἀνεξωπύρει τὸν πόθον τῷ τρόπῳ. Δεινὸν μὲν, ᾧ συμφροιτητῶν ἀξιάγαστε, φίλων ἀποδημία, καὶ ὀξεία τοῖς φιλοῦσιν ὀδύνη, ἀλλ' ἢ σιωπῇ χαλεπὸν καὶ τῶν ἀλγηδόνων ἀφόρητος. ὥσπερ οὖν ἀποδημίας φάρμακον ἢ διὰ γραμμάτων ἔντευξις, οὕτω σιωπῇ φιλίας ναυάγιον. Ἐγὼ δὲ καθάπερ τις ἄλλος ἄνω τὸ τῆς λήθης ὕδωρ πεπωκῶς ἐπιστέλλειν σοι (αἰσχρῶς καὶ ἀναξίως, ᾧ φιλότῃς!) ἐπιλέλησμαι, καὶ

¹ Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Σωτήρη Γιαγκουλάνου (Μάϊος 1730) πρὸς τὸν Fourmont (Paris. gr. Suppl. 890 φύλ. 20vo) διαβάζουμε τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ Ἡλίου Δόξα: «Τὸν σοφολογιώτατον καὶ ἐν ἱατροῖς ἄριστον, ὃ καὶ ἡμέτερον ὡς ἀδελφὸν προσφιλέστατον, σιγιῶρ δοτῶρ Ἡλίου Δόξα ἀδελφικῶς χαιρετοῦμεν (sic) καὶ ἀσπαζόμεθα».

γέγονε τῆς ἐμῆς σιωπῆς ἢ συνέχεια αἰσχροῦ κακοηθείας μαριτύριον. Διόπερ τὴν μὲν σιωπὴν σου δικαίως μέμφεσθαί με ἀδυνατῶ, ὡσπερ τὴν ἐμὴν ἀθωώσασθαι χαλεπόν. Ἄλλ' ἰδοὺ μοι παραγίνεται ἡ καλλίστη τῶν φιλικῶν δώρων ὑπόθεσις, ἢ κομιδὴ τῶν παρόντων ἠρωελεγειῶν, ὧν χάριν πέθεται δῆπου γ' ὁ πόθος, ὅλην ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν τὴν φιλίαν, παρεῖναι δυσωπήσων τοῦ σοφοῦ αὐτῆς καλάμου, λύσει μὲν δι' αὐτοῦ τῆς σιωπῆς, νάματα δὲ τῶν μελισταγῶν σου λόγων ἀπαιτησόμενος. Ἄνηρ τοίνυν ἐκ Παρισίων τῆς Δευκετίας, Μιχαὴλ Φουρμόντι τὴν κληῖσιν, μετὰ τοῦ ἰδίου ἀνεπιου *Juvene Magnae expectationis Pignum*, περιβλεπτος μὲν σοφία καὶ κοσμιότητι τρόπων, τῇ δὲ εὐγενείᾳ οὐδενὸς τῶν εὐπατριδῶν ὑποδεέστερος, ὁ <ρ>μηθεὶς ἐκεῖθεν, προτροπῇ τοῦ χριστιανικωτάτου Μονάρχου, ἐξηγήσεως χάριν τὴν Πέλοπος κατέλαβε, καὶ γενόμενος ἐνταῦθα κατώρυξεν οὐ σμικροῦς διὰ δαπάνης τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν Σπάρτην ἐρείπια, ἀνακαλύψας μέχρις αὐτῶν θεμελίων ἀμφιθέατρα, γυμνάσια, τείχη καὶ ναοὺς, ἔνθα εὐρέθη κεκρυμμένος ὅλος ὁ πολὺς ἐκεῖνος κόσμος τῆς θανμαστῆς ποτὲ πόλεως, δηλαδὴ ὑπομνήματα ἀριστεῶν, ἐφόρων θεομοθεσίαν, γυμνασιαρχῶν τάξεις τε καὶ ὀνομασίας, αὐτοκρατόρων προσφωνήσεις, τὰ πάντα ἐν κίσει μακροῖς τε καὶ μεγίστοις ἐγκεχαραγμένα ἄπερ ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς ἀναλεξάμενος ἀπαίρει μετ' οὐ πολὺν νόστιμον ἡμᾶρ οἴκαδε ποιούμενος. Ἰδὼν δ' ἐγὼ τῆς πράξεως αὐτοῦ πράγματος τὸ μεγαλοπρεπὲς ἑθαύμασα, καὶ θαυμάσας δακρυχέειν οὐκ ἐπανοσάμην ἄξιότερον γὰρ πάσης θεάς τὸ πρᾶγμα, ὡσὶ οὐκ (sic) ἱκανὸς¹ ὁ λόγος ἐφικέσθαι τὴν ἔκφρασιν τοῦ πράγματος ὑποτυπούμενος. Ἐντεῦθεν δικαίως λαβὼν τὰς ἀφορμὰς, (πῶς γὰρ οὐ δίκαιον ὅτι περὶ πατρίδος αὐτῆς), συνέταξα τοὺς ἐνθάδε ἠρωελεγειούς, τῇ ὑμετέροια προσιέμενος ἐμμελείᾳ, ὅπως τῇ ἰλαρῇ τῶν λόγων σου χάριτι καλλιγραφῆσθαι αὐτούς· ὁ δὲ κυμαινόμενός μου τῷ θαύματι λογισμὸς γίνεται σεμνὸν θῦμα τῆς φιλίας ἀντάξιον, τοῦ μὲν ἀμοιβαίας ὁμολογεῖν ἐπαγγελλόμενος χάρι-

¹ ἱκανὸς κῶδ.: ἱκανός.

τας, τοῦ δὲ φιλεῖν οὐ πανόμενος. Φθιάσας οὖν, ἀνδρῶν ἀριστε, ἐπίστελλε συνεχῶς, ἵνα μὴ φιλίας ὑπέξῃς (*sic*) εὐθύνας παραπλησίως ἐμοί, σιωπῇ μακροῦ κεχρημένῳ, κἀγὼ δὲ στοιχειούμενόν σε τοῖς καλλίστοις (*sic*) τῶν ἀρετῶν διὰ πλείστων τιμῶ τῶν ἐγκωμίων, καὶ μακαρίζω τῆς τοιαύτης ἐνθέου ὁρμῆς, καθ' ἣν ἔσπενσας ἀφικέσθαι πρὸς τὴν τῆς σοφίας Ἀκρόπολιν. Χαῖρε τοῖσιν, συμφοιτητῶν προσφιλέστατε, καὶ παραμύθησον ἡμᾶς δούλιον ἄγοντας ἡμαρ. Ἔρωσο.

Ἀπὸ Λακεδαιμονίας Ἑκατομβαιῶνος ἕκτη φθίνοντος, ἀπλ'. ἔτος σωτήριον.

Τῆς ὑμετέρας ἐλλογιμότητος

Ἔολος προσφιλέστατος

Ἡλίας ὁ Δόξας.

Δ'

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἡλία Δόξα πρὸς τὸν Μιχαὴλ Fourmont.

Paris. graecus Suppl. 890, φύλ. 30^ο. Δὲν ἐσημείωσα τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα τοῦ χειρογράφου.

Σοφώτατε, καὶ θειότατε ἄνερ, καὶ δέσποτα, Κ(ύριε) <Μιχαὴλ Φουρμόντι>, τὴν ὑμετέραν αἰδεσιμότητα ἀσπασίως προσκυνῶ μετὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς δεξιᾶς.

Τίς ἂν μοι γένοιτο κόρος τῶν σοφῶν, καὶ φιλικῶν σου γραμμάτων, θεσπέσιε, δι' ὧν εὐκαιρος ἢ τῶν ἰλαρῶν σου λόγων ἐρρῦή χάρις; τίς λήθη μακροῦ ἀποδημίας, καὶ δεινῆς σιωπῆς ἠρεμία δύναιτ' ἂν ἀμανρωῶσαι τὴν ἐμὴν περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν σπουδὴν, ἢ τίς δόσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι καὶ κατασπεύσω συμπλέων μέχρι τῆς λαμπρᾶς Λευκετείας τῶ κλεινῷ μοι Μιχαήλ; Ἴδου ἐμάκρυνας τοιγαροῦν ἔξεστιν ἡμῖν εἰπεῖν παρῆσθηχ', ὡς ἔοικεν, ἄγων μέγας πλήρης στεναγμῶν οὐδὲ δακρῶν κενός. Ἰλεως γένοιτό μοι τὸ θεῖον τῆς τρισοβλίου σου διανοίας, ἣν ἀναπτρωθείσαν τῶ τῆς Σοφίας ἔρωτι, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν στοιχείοις καλλιγραφουμένην ἰδόντες ἐθανμάσαμεν, καὶ θανμά-

ζοντες οὐ πανόμεθα καθιδρουθεῖσαν¹ γὰρ ἐπ' αὐτὴν τῶν Ἀρετῶν τὴν Ἀκρόπολιν τὸ πάντων προσήκατο σέβας. Ἐντεῦθεν βικτικῶς δεόμεθα, μὴ ἀμοιρεῖν ἡμᾶς παρασκευάσης τῆς τῶν μελισταγῶν σου λόγων θυμηδίας· ὁ γὰρ λόγος, ὡς φασι, μύρω τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχει κάμνοντας γὰρ ἡμᾶς ὠφελεῖ, καλῶς δὲ πράσσοντας εὐφραίνει. Εἰ μὲν οὖν ὡς αὐτὸς φιλεῖς, γράφον, εἰ δ' ὡς ἐγὼ γράφον, πάντως ἐπίστελλε. ὡς καὶ γὰρ ἄμιλλαν κινήσας ἡμῖν τῇ λαμπροῦ σου παρουσίᾳ παρεκάλεσας πρὸς οἰκεῖον πόθον, θεράπευσον τὸ πάθος τῆς παρ' ἐλπίδα ἀποδημίας σου· οὕτω φθάσας νικᾶς νίκην καλλίστην, ἀνεγείρεις δ' ἀθανάτου εὐκλείας τροπαῖα, ἐν οἷς ἐπιγράφομεν θεοῖς ἀρετῶν.

Πάντες οἱ τῆς ἡμετέρας Πατρίδος ἀνυχεῖς πολῖται τὰς σεβασμίους σοι τιμὰς ἀποπέμπονσι μετὰ τοῦ ἄσπασμοῦ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς δεξιᾶς.

Ὁ Κῆρ Παργιώτης Παπάζογλης δέεται, — καγὼ μετ' αὐτοῦ — ὅπως ἀντιλάβῃς τὸν ἀνεπιδὸν αὐτοῦ, αὐτόθι διατρέβοντα, ὑπὲρ τῆς συμφορᾶς, καθ' ἣν τε περιέπεσεν περιπλακεῖς τῷ μοναχοῦ Ζάν. Ἐλπίζομεν γὰρ διὰ τῆς ὑμετέρας ἀνυλήψεως ἔνσθῆναι οὐ μετρίως τῆς βλάβης.

Ἐκ Σπάρτης μεταγεινιῶνος² ε' ἐπὶ εἰκάδι, κατὰ τὸ ἀπλ^{ον} ἔτος σωτήριον.

Τῆς ὑμετέρας σοφολογιότητος, καὶ
αἰδουσιμότητος ὅλως ὑπόχρεως,
καὶ εὐλαβῆς δοῦλος

Ἡλίας Δόξας.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

¹ καθιδρουθεῖσαν] κῶδ. καθυδρονθεῖσαν.

² μεταγεινιῶνος] κῶδ. μειταγεινιῶντος.